

- педагогічна діагностика сформованості елементів педагогічної майстерності на довузівському і вузівському етапах тих, хто навчається, та рівня педагогічної майстерності вчителів на післявузівському етапі;
- забезпечення відносної завершеності кожного етапу становлення професіонала при одночасному формуванні у тих, хто навчається, загальної установки на незавершеність процесу професійного становлення в цілому, усвідомлення професійного самовдосконалення, необхідності постійного пошуку шляхів удосконалення власної професійної майстерності;
- орієнтація майбутнього спеціаліста на сприйняття позицій власної активної життєдіяльності, що відповідає за досягнутий рівень професійної майстерності;
- творчий характер професійної підготовки з урахуванням індивідуальних можливостей та особистостей кожного студента;
- забезпечення відповідних умов для активної участі студентів у навчальному моделюванні шляхом створення і відпрацювання моделей педагогічної взаємодії;
- поширення завдань відпрацювання елементів професійної майстерності на всі дисципліни психолого-педагогічного циклу, розробку та впровадження комплексних, міждисциплінарних видів занять;
- постійні творчі зв'язки із загальноосвітніми школами та закладами освіти на довузівському, вузівському та післявузівському етапах [1].

Оскільки, основною метою національного виховання на сучасному етапі реформування освіти є досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування особистісних рис громадянина Української держави, духовності, трудової, моральної, розумової, естетичної, правової, фізичної та екологічної культури, використання виховного потенціалу українських традицій у підготовці майбутніх вчителів забезпечує формування високого професіоналізму, сприяє самовдосконаленню та самореалізації особистості.

Перелік використаної літератури

1. Барбіна Є.С. Формування педагогічної майстерності вчителя в системі неперервної педагогічної освіти. Київ, 2001. – 295 с.
2. Методолого-теоретичні й методичні засади виховання молоді на національно-культурних традиціях українського народу в умовах євроінтеграції: Науково-методичний посібник / Авт. кол.; ред. докт. пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України А.М. Бойко; Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. – Полтава: ПДПУ імені В.Г. Короленка, 2008. – 171 с.
3. Стельмахович М.И. Народная педагогика. – К.: Рад. шк., 1985. – 312 с.
4. Українське народознавство / За ред. С. Павлюк. – К.: Знання, 2006. – 568 с.

УДК 613:005.336.2

ЗМІСТ, СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТІЙНОГО КОНСТРУКТУ «ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗІ ЗДОРОВОГО ЖИТТЯ»

Тітова Аліна Володимирівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

м. Полтава

Анотація. У статті на основі цілісного наукового аналізу розкриті суть, зміст, структуру та особливості понятійного конструкту «формування в учнів компетентності зі здорового життя». Для досягнення поставленої мети використано комплекс таких взаємопов'язаних та адекватних меті й завданням дослідження теоретичних методів: аналіз,

класифікація, узагальнення теоретичних підходів вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі філософії, соціології, педагогіки, психології.

Ключові слова: трудове навчання, здорове життя, компетентність, формування.

Сучасна освіта переживає суттєві зміни, які посилюють значення формування компетентностей, необхідних для соціалізації та громадянської активності учнівської молоді, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації. Реалізація мети базової середньої освіти в Новій українській школі ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту [4, с. 2]. З огляду на це, важливим результатом базової середньої освіти, визначеним на основі компетентнісного підходу, стає формування в учнів компетентності, пов'язаної з ідеями добробуту та здорового способу життя.

Проблемі формування особистості учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, здатного дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище присвячені роботи вітчизняних дослідників М. Амосова, Б. Долинського, В. Титаренка та ін. Серед зарубіжних науковців виділимо Л. Татарнікову, яка у своїй книжці «Педагогическая валеология» [9] розглядає різні аспекти формування психолого-педагогічних та медичних установок на здоровий спосіб життя, описує валеологічні технології інтелектуальної, інформаційної та практичної діяльності з навчання здоров'ю та охорони життя, а також американську систему здорового образу життя (далі – ЗОЖ) [8, с. 687-688], яка враховує рухову активність, емоційний фон, різноманітність психогігієнічних і профілактичних форм організації і методів формування культури здоров'я.

Водночас питання на рівні універсальної наукової та дієвої системи формування в учнів компетентності здорового життя в трудовому навчанні досі залишалося відкритим. Напрацювання сучасних досліджень є психолого-педагогічним підґрунтям для обґрунтування цілісного підходу до формування в учнів компетентності зі здорового життя. Результати цих досліджень дають змогу визначити феномен формування здорового способу життя як інтегративний вияв низки її складових компонентів, пов'язаних із особливостями освітньої діяльності.

Мета статті – на основі цілісного наукового аналізу розкрити суть, зміст, структуру та особливості понятійного конструкту «формування в учнів компетентності зі здорового життя». Для досягнення поставленої мети нами використано комплекс таких взаємопов'язаних та адекватних меті й завданням дослідження теоретичних методів: аналіз, класифікація, узагальнення теоретичних підходів вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі філософії, соціології, педагогіки, психології.

Важливим практичним завданням нашого дослідження стало виявлення структури й особливостей здорового життя. У контексті дослідження з'ясуємо змістову частину складових понять «формування», «компетентність», «здорове життя» як провідних складових феномена «формування в учнів компетентності зі здорового життя».

Оксфордським тлумачним словником з психології під редакцією А. Ребера сутність поняття «формування» розглядається як поступове створення оперантної поведінки, за допомогою підкріплення послідовних кроків, що наближають до бажаного результату» [6]. По відношенню до особливого поняття «формування» К. Платонов визначає одиничні поняття «освіта», «виховання», «навчання» [7, с. 174]. У нашому дослідженні поняття «формування» розглядається як цілеспрямоване виховання якостей особистості, що забезпечують її здорове життя.

Розгляд сутності формування здорового способу життя потребує звернення до ключового для нашого дослідження поняття «здорове життя», яке за формулюванням Всесвітньої організації охорони здоров'я характеризується станом повного фізичного, душевного (психоемоційного) і соціального благополуччя. Фізичне здоров'я забезпечує

енергетичну можливість успішного виконання людиною життєвих функцій. Душевне – визначає задоволеність особистими досягненнями, здатність робити висновки зі своїх помилок. Соціальне здоров'я визначається здатністю до підтримання взаємовідносин з іншими людьми [8, с. 671].

У авторській педагогічній системі В. Базарного, яка виходить із концептуального положення пріоритетності здоров'я над іншими цінностями, обґрунтовується створення освітнього простору за триєдиним принципом валеології: формування, збереження і укріплення здоров'я індивіда на основі використання всіх позитивних освітніх чинників [2].

Здоровий спосіб життя М. Амосов розкриває через дотримання принципу саморегуляції: щоб бути здоровим потрібні власні зусилля, постійні і значні, поєднуючи здоров'язбережувальні і розвивальні стратегії [1].

Цільова установка зробити вітчизняну школу школою здоров'я визначає провідною метою формування ЗОЖ кожного учня, що включає:

- поведінку та мислення учня, які забезпечуватимуть йому охорону та укріплення здоров'я;
- індивідуальну систему звичок, яка забезпечуватиме школярам необхідний рівень життєдіяльності для вирішення завдань, пов'язаних із освітньою, суспільною і побутовою діяльністю;
- створення особистої науково-обґрунтованої системи запобігання негативним впливам небезпечних та шкідливих чинників життєдіяльності;
- готовність до застосування в різних ситуаціях життєдіяльності оптимальні моделі здорової поведінки;
- система життєдіяльності, яка забезпечує достатній і оптимальний обмін учнів з життєвим простором, що дозволяє зберігати здоров'я на безпечному рівні [8, с. 674].

Отже, поняття «здорове життя» школяра нами визначається як сукупність форм поведінки, яка сприяє виконанню освітніх, суспільних і побутових функцій за оптимальних для здоров'я умов та визначає орієнтованість особистості учня на формування, збереження та укріплення свого здоров'я.

Категорію «компетентність» О. Коберник [5], Г. Терещук [10], А. Хуторской [13] визначають як коло питань, з яких особа володіє знаннями і досвідом. Аналіз підходів науковців дає змогу визначити, що компетентність набувається особистістю в процесі набуття нею соціального, побутового і освітнього досвіду.

У працях Л. Хьелла, Д. Зиглера компетентність характеризується як психосоціальна риса, що визначає силу й впевненість, які є наслідком почуття власної успішності і корисності, і надають особистості відчуття своєї здатності успішно взаємодіяти з оточенням [14].

Як зазначає Ю. Рубін «компетентність» широко використовується в різних видах життєдіяльності людини і визначає високу її якість [3]. Ця ж суть цьому поняттю надає і педагогіка для опису якості освітньої діяльності.

Згідно з концепціями М. Амосова, В. Базарного, Л. Єлькова, В. Ірхін, В. Одінцева, Г. Серікова, С. Сидорчика, Д. Сомова, Л. Татарнікової, В. Титаренка та інших науковців у структурі *компетентності зі здорового життя учня основної школи* виокремлюють *комплекс знань, умінь, відношень та цінностей, які спрямовані на збереження й укріплення здоров'я – свого та оточуючих – на уроках та у позаурочній діяльності* [11, с. 7].

Програмою трудового навчання учнів 5-9 класів передбачено формування в учнів життєзабезпечувальних навичок в умовах глобальних змін і викликів [12]. Змістом ключової компетентності учнів зі здорового життя навчальною програмою передбачено формування в учнів таких її компонентів: здатність безпечно організувати зміни довкілля для власного здоров'я, володіння прийомами безпечного застосування конструкційних матеріалів, безпечно користуватися інструментами та технологічним обладнанням. До цього додається формування ціннісного ставлення до безпечної організації власної проектно-технологічної діяльності.

Аналіз наукових досліджень компетентності зі здорового життя створює підґрунтя для визначення цього феномена як тривалого періоду онтогенезу, зумовленого інтегративними

вимогами й особливостями вияву на оптимальному рівні компонентів, які складають сферу життєдіяльності особистості. Контент-аналіз досліджень структури здорового життя та компетенції цього виду дає змогу диференціювати її загальні компоненти за такими ознаками, що характеризують діяльність учня у процесі трудового навчання.

З метою формування в учнів ключової компетентності зі здорового життя у зміст трудового навчання програмою уведено наскрізну змістову лінію «Здоров'я і безпека» [12]. Призначенням цієї лінії є формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з трудового навчання у реальних життєвих ситуаціях та виконання практичних завдань наближених до життя. Змістова ліній «Здоров'я і безпека» спрямована на формування особистості учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, здатного дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище.

Учні 5–6 класів у процесі трудового навчання орієнтують розуміти необхідність дотримання правил безпечної праці та організації робочого місця; безпечно користуватися інструментами та електроприладами вдома та під час занять, критично ставитись до інформації про товари для збереження власного здоров'я [12].

Учні 7–9 класів у процесі трудового навчання орієнтують дотримуватись правил безпечної праці під час виконання технологічних операцій; розуміти шкідливий вплив фарбових матеріалів на здоров'я людини та знати способи запобігання їхній дії; дбати про одяг, взуття та дотримуватися відповідних санітарно-гігієнічних вимог; розпізнавати маркування пластмас для виявлення впливу штучних матеріалів на власне здоров'я та навколишнє середовище; розуміти чинники впливу хімічних матеріалів на здоров'я людини [12].

Проведений нами аналіз результатів досліджень з розуміння змісту, структури та особливостей понятійного конструкту «формування в учнів компетентності зі здорового життя» вказує на важливий вплив її структурних компонентів та рівня їхньої сформованості на розвиток в учнів готовності до успішної та безпечної самореалізації у подальшій життєвій діяльності. Узагальнюючи результати наукових досліджень щодо розуміння сутності понять «формування», «компетентність», «здорове життя» як провідних складових феномена «формування в учнів компетентності зі здорового життя», ми робимо висновок, що досягнення учнями оптимальних рівнів здорового життя складається внаслідок досягнення ними його складових компонентів.

Перелік використаної літератури

1. Амосов Н. М. Здоровье и счастье ребёнка. Энциклопедия Амосова. Алгоритм здоровья. Человек и общество. Москва; Донецк, 2002. С. 129-173.
2. Владимир Базарный о здоровьесберегающей педагогике. URL: https://akvobr.ru/bazarnyi_o_zdorovjesberegaushei_pedagogike.html
3. Глобализация образования : Компетенции и системы кредитов / авт. Кол. : А. А. Егоров и др ; Под общ. Ред. Ю. Б. Рубина. – М. : Маркет ДС Корпорейшн, 2005. – 490 с.
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon2/rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
5. Коберник О.М. Компетентнісний підхід в технологічній освіті / О.М. Коберник // Проблеми трудової і професійної підготовки: зб. наук. пр. – Слов'янськ: СДПУ, 2008. – Вип. 12. – С. 9-16.
6. Оксфордский толковый словарь по психологии / под ред. А. Ребера: в 2-х т.: Т.2. / Пер. с англ. Чеботарева Е.Ю. М. : Вече АСТ, 2003. 592 с. URL: <https://www.psyoffice.ru/6-487-formirovanie.htm> (дата звернення 16.03.2020)
7. Платонов К. К. Структура и развитие личности / Константин Константинович Платонов [Ответ. ред. проф. А. Д. Глоточкин]. – М. : «Наука», 1986. – 256 с.

8. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. Москва: НИИ школьных технологий, 2006. Т. 1. 816 с.
9. Татарникова Л. Г. Педагогическая валеология. Санкт Петербург: PETROC, 1995. 348.
10. Терещук Г.В. Компетентнісний підхід як фактор зближення освітніх систем / Г.В. Терещук // Професійні компетенції та компетентності вчителя: матеріали регіонального науково-практичного семінару. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – С. 7-9.
11. Титаренко В.М. Підготовка майбутніх учителів технологій до формування в учнів основної школи здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудового навчання: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання технологій». Київ, 2017. – 24 с.
12. Трудове навчання. 5-9 класи: практ. посібник для вчителів / С. М. Дятленко, Р. М. Лещук, О. Ю. Медвідь; упоряд. С. М. Дятленко; за заг. ред. А. І. Терещука. – Х. : Ранок, 2017. – 128 с.
13. Хуторской, А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58 – 64.
14. Хьелл Л. Теории личности. / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб. : Питер, 2007. – 607 с. УДК 37.035:39(=1612):75

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Варданія Олена Олександрівна
Науковий ліцей №3 Полтавської міської ради
м. Полтава

Анотація: В статті розглянуто особливості виховання національної самосвідомості учнів засобами образотворчого мистецтва. Визначено, що образотворче мистецтво як навчальний предмет, має широкі можливості для ознайомлення учнів з різними видами декоративно-прикладного мистецтва. Зроблено висновки стосовно реалізації принципу національної спрямованості виховання при вивченні образотворчого мистецтва.

Ключові слова: образотворче мистецтво, навчальний процес, національна самосвідомість, принцип національної спрямованості виховання.

В умовах сьогодення наголос в українському суспільстві робиться на вихованні соціально значущих якостей шкільної молоді, що у подальшому визначає ставлення особистості до суспільства і держави, ставлення до інших людей, відношення до праці, до оточуючого середовища, до мистецтва та до себе.

Реалізація принципу національної спрямованості виховання ґрунтується на вихованні національної самосвідомості молоді, вихованні поваги до свого народу та шанобливого ставлення до його культурних надбань.

Засобами образотворчого мистецтва можна прилучати учнів до культурних духовних та матеріальних здобутків українців минулого, реалізувати у навчальному процесі завдання національно-патріотичного виховання [2; 3].

Досліджували різні аспекти організації національно-орієнтованого навчання і виховання такі науковці, як Є.Антонович, А.Вихрущ, П.Ігнатенко, В.Кузь, Л.Оршанський та ін.

Метою статті є розкриття особливостей виховання національної самосвідомості учнів засобами образотворчого мистецтва.

Формування в учнів системи основних компонентів духовного світу: народного світогляду, національної психології, національного характеру і темпераменту, національного